

छाडा चौपाया नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन निर्देशिका
२०७४

बेदकोट नगरपालिका
कंचनपुर

छाडा चौपाया नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन निर्देशिका २०७४

प्रस्तावना :

बेदकोट नगरपालिका क्षेत्रभित्रमा छाडा चौपायाहरुबाट कृषकहरुले लगाएका अन्नवाली वर्षेनी नष्ट भै रहने, यातायात अवरुद्ध भै दुर्घटना बढी रहनुका साथै बजार क्षेत्रमा दुर्गन्ध फैलिई वातावरण समेत प्रदुषित हुन गई जनस्वास्थ्यमा प्रतिकूल असर पर्न गएकोले छाडा चौपाया नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन गर्न आवश्यक भएकोले स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ को दफा १०२ को उपदफा (२) वमोजिम बेदकोट नगरपालिका नगरकार्यपालिकाले यो निर्देशिका बनाई लागु गरेकोछ ।

परिच्छेद:- १ प्रारम्भ

१) संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ :

- (१) यो निर्देशिकाको नाम:“छाडा चौपाया नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन निर्देशिका २०७४” रहेको छ ।
(२) यो निर्देशिका नगरपालिकाले पारित गरेको मिति देखी लागु हुनेछ ।

२) परिभाषा

- (१) विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस निर्देशिकामा,
(क) “ऐन” भन्नाले स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ लाई संभन्नु पर्दछ ।
(ख) “नगरपालिका” भन्नाले बेदकोट नगरपालिकालाई सम्भन्नु पर्दछ ।
(ग) “कार्यपालिका” भन्नाले बेदकोट नगरकार्यपालिकाको कार्यापालिकालाई सम्भन्नु पर्दछ ।
(घ) “कार्यालय” भन्नाले नगरपालिका रहेको कार्यालयलाई सम्भन्नु पर्दछ ।
(ङ) “छाडा चौपाया” भन्नाले बेवारिसे रुपमा नगर क्षेत्रमा छाडिएका चौपायाहरु गाई, गोरु, बाच्छा, बाच्छि, राङ्गा, भैसी,सुगुर,वंगुर,वाखा वाखी, वोका लगायतका बेवारिसे रुपमा छाडिएका चौपायाहरुलाई जनाउनेछ ।
(च) “पालन क्षेत्र” भन्नाले मुल समितिले छाडा चौपायाहरुलाई व्यवस्थित रुपमा पालनका लागि नगरपालिका क्षेत्रभित्र वा अन्य सम्बद्ध नगरपालिकाहरु सँग सहकार्य गरि चौहद्दी खोली छुट्याएको भू-भागलाई जनाउने छ ।
(छ) “चरनक्षेत्र” भन्नाले छाडा चौपायाहरुलाई व्यवस्थित रुपमा पालनका लागि नगरपालिका क्षेत्र भित्रको चौहद्दी खोली छुट्याएको क्षेत्रलाई जनाउने छ ।
(ज) “सभा” भन्नाले नगरपालिकाको सभा लाई संभन्नु पर्दछ ।
(झ) “प्रमुख” भन्नाले नगर प्रमुख लाई सम्भन्नु पर्दछ ।
(ञ) “उप प्रमुख” भन्नाले नगरपालिकाको उप प्रमुख लाई सम्भन्नुपर्दछ ।
(ट) “कार्यालय प्रमुख” भन्नाले नगरकार्यपालिकाको कार्यालयको प्रमुख प्रशासकिय अधिकृतको रुपमा काम गर्न खटाईएको अधिकृतलाई संभन्नु पर्दछ ।

- (ठ) "वडा अध्यक्ष" भन्नाले तत् वडाबाट निर्वाचित वडा अध्यक्ष सम्झनु पर्दछ ।
- (ड) "सचिव" भन्नाले बेदकोट न.का.पा. कार्यालयको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत सम्झनु पर्दछ र वडाको हकमा सम्बन्धित वडा सचिव लाई सम्झनु पर्दछ ।
- (ढ) "तोकिएको" वा "तोकिए बमोजिम" भन्नाले नगरपालिकाले समय समयमा निर्णय गरी तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्झनु पर्दछ ।
- (ण) "समिति" भन्नाले निर्देशिका बमोजिम गठित परिच्छेद-६ बमोजिम पालक तथा व्यवस्थापक समितिलाई जनाउने छ ।
- (त) "अनुगमन तथा समन्वय समिति" भन्नाले बेदकोट नगरपालिकामा गठित छाडा चौपाया नियन्त्रणका लागि गठन भएको अनुगमन तथा समन्वय समितिलाई सम्झनु पर्दछ ।
- थ) "नगरक्षेत्र" भन्नाले बेदकोट नगरपालिका क्षेत्रलाई जनाउने छ ।
- द) "आवश्यक कार्यविधि" भन्नाले चौपाया पालन तथा व्यवस्थापन समितिलाई चाहिने आवश्यक कार्य विधि भन्ने जनाउने छ ।

परिच्छेद-२

छाडा चौपाया नियन्त्रण अनुगमन तथा समन्वय समिति

- ३) छाडा चौपाया नियन्त्रण अनुगमन तथा समन्वय समिति देहाय बमोजिमको ११ सदस्यीय समिति रहनेछ ।
१) नगर उप प्रमुख	- संयोजक
२) नगरकार्यपालिकाले तोकेका कार्यपालिकाका सदस्यहरु (कम्तिमा १ जना महिला सहित) ४ जना	- सदस्य
३) बेदकोट नगरपालिका कृषि र वन शाखाका अधिकृत वा २ जना	- सदस्य
५) बेदकोट नगरपालिकाका पशुपंक्षी शाखा प्रमुख	- सदस्य सचिव

परिच्छेद-३

छाडा चौपाया नियन्त्रण अनुगमन तथा समन्वय समितिका काम कर्तव्य र अधिकार

- ४) छाडा चौपाया नियन्त्रण तथा व्यवस्थापनका लागि छाडा चौपाया नियन्त्रण अनुगमन तथा समन्वय समितिको काम कर्तव्य र अधिकार :
- १) समन्वय समितिले विशेष गरि नीतिगत कार्य गर्ने छ । जस अन्तरगत पालन क्षेत्र निर्धारण, आवश्यक परेको मापदण्ड, साभेदारी खोजी र सहकार्य, व्यवस्थापनका लागि आवश्यक अध्ययन र नयां विधिको खोजी र निर्देशनात्मक कार्यहरु निम्न अनुसार रहने छन ।
- क) छाडा चौपाया नियन्त्रण अनुगमन तथा समन्वय समितिले नगर क्षेत्र भित्र छोडिएका छाडा चौपायाहरुलाई नगरपालिका क्षेत्रभित्र पालन तथा चरन क्षेत्र भनी चौहददी खोली निश्चित क्षेत्र निर्धारण गर्न सक्नेछ ।

- ख) छाडा चौपाया नियन्त्रण अनुगमन तथा समन्वय समितिले नगरपालिकाका क्षेत्र भित्र पालेका घरपालुवा र छाडा चौपायाहरुको तथ्याङ्क (लगत) संकलन गरी अध्यावधिक गर्न वडा समितिहरुलाई आवश्यक निर्देशन जारी गर्न सक्नेछ ।
- ग) चौपायाहरुको तथ्याङ्क (लगत) संकलन गरि घरपालुवा जनावरको दर्ता र पहिचानका लागि द्याग (निश्चित पहिचान चिन्ह) लगाउने कार्यको व्यवस्थापन गर्ने गराउने छ ।
- ङ) छाडा चौपाया नियन्त्रण अनुगमन तथा समन्वय समितिले समय-समयमा छाडा पशुपालन तथा व्यवस्थापन समितिलाई दिएको निर्देशनको पालना गर्नु छाडा पशुपालन तथा व्यवस्थापन समितिको कर्तव्य हुनेछ ।
- च) छाडा चौपाया नियन्त्रण अनुगमन तथा समन्वय समितिले छाडा पशु चौपाया पालनका लागि लाग्ने लागत, पूर्वाधार लगायतका आवश्यकताहरु निश्चित गरि मापदण्ड बनाई तोके अनुसार हुनेछ । साथै साभेदारीका लागि सोही मापदण्ड अनुसार हुनेछ ।

परिच्छेद-४ बैठक सम्बन्धी व्यवस्था

- ५. छाडा चौपाया नियन्त्रण अनुगमन तथा समन्वय समितिको बैठक देहाय बमोजिम हुनेछ ।
  - क) छाडा चौपाया नियन्त्रण अनुगमन तथा समन्वय समितिको बैठक आवश्यकता अनुसार संयोजकको निर्देशनमा सदस्य सचिवले बोलाउनु पर्नेछ ।
  - ख) बैठकको अध्यक्षता संयोजकले र संयोजकको अनुपस्थितिमा समितिका जेष्ठ सदस्यले गर्नेछ ।
  - ग) बैठकको गणपुरक संख्या ५१ प्रतिशत हुनेछ । गणपुरक संख्या नपुगेमा दोस्रो पटक बोलाइएको बैठकको गणपुरक संख्या २५ प्रतिशत मानिनेछ ।
  - घ) बैठकमा बहुमतका आधारबाट निर्णय पारित गरिनेछ । मत वरावर भएमा अध्यक्षता गर्नेको मत निर्णायक मानिनेछ ।
  - ङ) बैठकबाट पारित निर्णयहरुको अभिलेखिकरण सदस्य सचिवले गरि संयोजकबाट प्रमाणित गराई राख्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद-५
वडा समितिको काम कर्तव्य र अधिकार

६. वडा समितिको काम कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ ।

सम्बन्धित पशुधनीले पशु चौपायाहरुको पालन पोषण तथा व्यवस्थापन गर्ने जिम्मा नगर भित्रका सम्बन्धित पशुचौपाया धनीको हुनेछ ।

क) प्रत्येक वडा समितिले आ आफ्नो वडामा छाडा पशु चौपाया छोड्न नियन्त्रण गर्ने र छोडेको चौपायाहरुको व्यवस्थापन गर्नु मुख्य जिम्मेवारी हुनेछ ।

ख) छाडा पशु चौपायाको व्यवस्थापनका लागि प्रत्येक वडा समितिले आआफ्नो वडामा गौशाला निर्माणका लागि सार्वजनिक, सरकारी वन, प्रति जमिन, सामुदायिक वन, खोला नदी किनार तटिय क्षेत्र आदिको खोजविन गरि व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ । सो व्यवस्थापन कार्यका लागि स्थानीय सामुदायिक संस्था, क्लव, सहकारी, धार्मिक संस्थाहरु, सामुदायिक वन लगायतका संस्थाहरुलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्नेछ ।

घ) समय-समयमा यस निर्देशिका बमोजिम गठित छाडा चौपाया नियन्त्रण अनुगमन तथा समन्वय समितिले दिएको निर्देशनको परिपालना गर्नु वडा समितिको कर्तव्य हुनेछ ।

ङ) वडा समितिले आ-आफ्नो वडामा रहेका घरमा पालिएका चौपायाहरुको यथार्थ लगत अध्यावधिक, जन्म/मृत्यु दर्ता, खरिद विक्री तथ्यांक सहित अभिलेखिकरण गर्नुपर्ने छ ।

च) आफ्नो वडा क्षेत्रमा चौपायाहरुको यथार्थ लगत संकलन स्वयमं वडा समितिले आवश्यक व्यवस्था मिलाई गर्नु पर्नेछ ।

छ) अध्यावधिक भैसकेका चौपायाहरु एकवडाबाट अर्को वडा वा अन्यत्र विक्री वितरण वा स्थानान्तरण गर्दा अनिवार्य रुपमा वडा समितिबाट सिफारिस गराएर मात्रै गर्नु पर्नेछ ।

ज) वडा समितिले सिफारिस गर्दा न्यूनतम सिफारिस दस्तुर निर्धारण गर्न सक्नेछ । न्यूनतम सिफारिस दस्तुर निर्धारण गर्दा सबै वडाहरुमा एक रुपता हुनुपर्नेछ । यसरी संकलित रकम नगरपालिकाको राजश्व खातामा जम्मा गर्नु पर्नेछ ।

झ) चौपाया एक वडाबाट अर्को वडा वा ठाउँमा विक्री वितरण वा स्थानान्तरण गर्नु पर्ने भएमा वा चौपायाको मृत्यु भएमा सम्बन्धित चौपाया धनीले वडा कार्यालयबाट सिफारिस तथा लगत कट्टी गराउनु पर्नेछ ।

- त्र) एक वडा बाट अर्को वडा वा अन्यत्र चौपाया स्थानान्तरण भएको अभिलेखमा जनाई वडा समितिले सिफारिस गर्नु पर्नेछ । साथै अन्य वडा वा ठाउँबाट वडामा स्थानान्तरण भै आएका चौपायाहरुको लगत अध्यावधिक गरि राख्नु पर्नेछ ।
- ट) बेदकोट नगरपालिकाले पशुपालन तथा व्यवस्थापन समितिको गठन गरि छाडा चौपाया नियन्त्रण तथा पालनको व्यवस्था मिलाउन सक्नेछ ।

परिच्छेद-६

छाडा चौपायाको समुदाय स्तरमा व्यवस्थापन

- ७) छाडा चौपायाहरुको समुदाय स्तरमा व्यवस्थापन गर्नका लागि निम्न अनुसार गरिने छ ।
- क) नगरपालिका क्षेत्र भित्रका छाडा चौपायाहरुलाई नियन्त्रणमा लिई नीजि साभेदारीमा व्यवस्थापन गर्नका लागि अनुगमन तथा समन्वय समितिले आवश्यक सुचना र साभेदारीको मापदण्ड बनाई स्थानीय सामुदायिक वन, धार्मिक संस्था, सहकारी, सामुदायिक संस्था, निजी संस्था वा गैर सरकारी संस्थासंग साभेदारी गर्नेछ ।
- ख) माथिको ७ (क) अनुसार हुने अवस्था सृजना नभएको हकमा नगरपालिका आफैले पूर्ण व्यवस्थापन गर्नु परेको हकमा वडा समितिहरुले वडामा रहेका सरकारी, पति, सरकारी वन, उपयोग गर्न मिल्ने सामुदायिक वन लगायतका क्षेत्र पहिचान गरि स्थान तय गर्ने र स्थानीय स्तरमा एक छाडा पशुपालन तथा व्यवस्थापन समिति गठन गरि आवश्यक लाग्ने खर्च मुल समितिबाट स्विकृति गराई व्यवस्थापन गर्नेछ ।

परिच्छेद-७

छाडा चौपाया पालन तथा व्यवस्थापन समितिका कार्यहरु

- ८) छाडा चौपायाहरुको व्यवस्थापन समितिले निम्न कार्यहरु गर्नेछ ।
- क) नगर क्षेत्रभित्र बेवारिसे रुपमा छोडिएका चौपायाहरुलाई नियन्त्रणमा लिई एकिकृत तथा हुवानी मार्फत दफा ४ (क) वा दफा ७ (ख) बमोजिम पालक क्षेत्र भनि छुट्याएको क्षेत्रमा आवश्यक पर्ने घर, टहरा गौशाला, पानी र घेरवारको आवश्यक व्यवस्था गर्नेछ ।
- ख) दफा ४(क) बमोजिम चरन क्षेत्र भनि छुट्याएको क्षेत्रमा तारवार, घेरवार गरी पशु आहारका लागि चाहिने आवश्यक घाँस, डाले घाँस,रुख विरुवाहरु लगाई उपभोगको व्यवस्था मिलाउने ।
- ग) चरन क्षेत्रमा चरन नभएको, नपुग हुने अवस्था र चरन नहुने मौसमका लागि सुख्खा तथा हरियो घास पराल खरिद गर्नु पर्ने भएमा सो पालन गर्ने संस्था/व्यक्तिले गर्नका लागि आवश्यक व्यवस्था मिलाउने ।
- घ) छाडा चौपाया पालन तथा व्यवस्थापनका लागि चाहिने आवश्यक जनशक्ति पालन गर्ने संस्था वा व्यक्ति दुई पक्षीय सम्झौता बमोजिम गर्नेछ । यदि ७ (ख) अनुसार नगरपालिकाले आफै

व्यवस्था गर्नु पर्ने भएमा चाहिने जनशक्ति संख्या करारमा राख्ने व्यवस्था अनुगमन तथा समन्वय समितिको स्विकृतिमा करार व्यवस्था गर्ने र सो को सुविधा समन्वय समितिले तोके वमोजिम हुने ।

- ड) नगरपालिका आफैले व्यवस्थापन गर्नु पर्ने अवस्था भए वडा समितिवाट जिम्मेवारी तोकी जिम्मेवारी पाएको सदस्यले सो छाडा पशु चौपायाहरुको रेखदेख र पालन गर्ने जनशक्तिलाई परिचालन गर्नु पर्ने छ ।
- च) नगरपालिका आफै व्यवस्थापन गर्नु पर्ने अवस्थामा नगरपालिकामा जनशक्ति उपलब्ध भएको अवस्थामा सोही स्तरको उपलब्ध जनशक्ति लाई पनि उपयोग गर्न सक्नेछ ।
- छ) पालनक्षेत्रमा पालिएका चौपायाहरु तथा चौपायाहरुवाट उत्पादित चिजवस्तु विक्री वितरण उक्त पशु चौपाया पालन गर्ने संस्था/व्यक्तिले गर्ने छ ।
- ज) छाडा पशु चौपायाको व्यवस्थापन गर्न आवश्यक पर्ने गौशाला निर्माणका लागि सार्वजनीक, सरकारी वन, प्रति जमीन, सामुदायिक वन, खोला नदी किनार तटिय क्षेत्र आदि खोजी व्यवस्थापन गर्ने सो हुन नसकेमा जमिन भाडामा लिई समेत व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद-८ व्यवस्थापनका लागि आर्थिक व्यवस्था

- ९) पशु चौपाया व्यवस्थापनका लागि आर्थिक व्यवस्था र परिचालन निम्न अनुसार हुनेछ ।
- क) स्थानीय संस्था/व्यक्तिसंग साभेदारी गरि व्यवस्थापन हुने हकमा सम्भौता वमोजिम र पशुचौपाया पालन गर्ने संस्था/व्यक्तिको व्यवस्था अनुसार हुनेछ ।
  - ख) नगरपालिकाले आफ्नै व्यवस्थामा पशुपालन गरि व्यवस्थापन गर्नु पर्ने अवस्थामा छाडा पशुचौपाया व्यवस्थापनका लागि नगरपालिकावाट रकम विनियोजित भए वमोजिम तथा कार्यपालिकाले व्यवस्थापन गरे अनुसार हुनेछ ।
  - ग) नगरपालिकाले आफ्नै व्यवस्थामा पशुपालन गरि व्यवस्थापन गर्नु पर्ने अवस्थामा छाडा पशुचौपाया पालन गरेको वडा कार्यालयमा वडाको खातामा निकास दिई सो वडा समितिले संचालन गर्नेछ ।

परिच्छेद-९ दण्ड जरिवाना

१०. दण्ड जरिवाना

- क) अनधिकृत रुपमा कसैले पनि पशुचौपाया छोडी वा लापरवाही गरी खेतीपाती वा अन्य वालीनाली हानी नोक्सानी गर्न गराउन नहुने । हानी नोक्सानी गरी गराएको ठहर भएमा

क्षतिको एकिन गरि सम्बन्धित पशुधनीवाट वडा समितिले क्षतिपूर्ति भराई दण्ड सजाय गर्न सक्नेछ ।

- ख) चौपाया छोड्ने कार्यलाई नियन्त्रण गर्न पशुधनीहरूलाई आवश्यक कारवाही स्वरुप प्रति पटक प्रति चौपाया रु.२०००। सम्म वडा समितिले दण्ड जरिवाना तोक्नेछ । साथै पटक पटक कारवाही गर्दा पनि अटेर गरेमा वा तोकेको जरीवाना नवुभाएमा नगरपालिकावाट पाउने सेवा सुविधा उपलब्ध गराउन नगरपालिका वाध्य हुने छैन ।
- ग) वेवारिसे प्रमाणित भएका चौपायाहरूको व्यवस्थापनको जिम्मा लिएको संस्था, व्यक्ति, समुह, समिति लगायतका संस्थाहरूले व्यवस्थित रुपमा पालन नगरी कुनै कारणले छाडा छोडि वा लापरवाहीले कसैको हानी नोक्सानी भएमा सम्बन्धित जिम्मा लिने पक्षवाट असुल उपर गरिनेछ ।
- घ) यस नगरपालिका संग सिमामा जोडीएका वा अन्य क्षेत्र वाट कसैले पशु छोडेमा सम्बन्धित नगरपालिका संग समन्वय गरि सम्बन्धित पशुधनी बाट असुल उपर गरिने छ ।
- ङ) नगरपालिका क्षेत्रभित्र कसैले छाडा चौपाया छोडेको जानकारी वडा कार्यालय वा नगरपालिकालाई दिएमा सूचकलाई सूचना बमोजिमको उठेको जरिवानाको २५ प्रतिशत उपलब्ध गराईनेछ ।
- च) यस निर्देशिकामा उल्लेख भएकोमा यसै बमोजिम र अन्यमा प्रचलित ऐन कानून बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद-१०

विविध

११. निर्देशिका संसोधन सम्बन्धि व्यवस्था :-निर्देशिका संशोधन गर्नु पर्ने आवश्यक भएमा छाडा चौपाया नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन समन्वय समितिले निर्णय गरि नगर कार्यापालिका समक्ष पेश गर्नेछ । नगरकार्यापालिका बाट आवश्यक संसोधन हुनेछ ।
१२. सुरक्षा व्यवस्था : छाडा पशुचौपाया पालन तथा व्यवस्थापन गर्ने संस्था/समिति/व्यक्तिले चौपाया पालनमा सुरक्षा व्यवस्थाको आवश्यकता महशुस गरेमा चौपाया पालन क्षेत्र रहेको ठाउँको नजिकको इलाका तथा प्रहरी चौकीले सुरक्षा व्यवस्थाका लागि माग भै आए बमोजिम आवश्यक सुरक्षा व्यवस्था उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।